

Histo-visie

Een patriottisch gezin

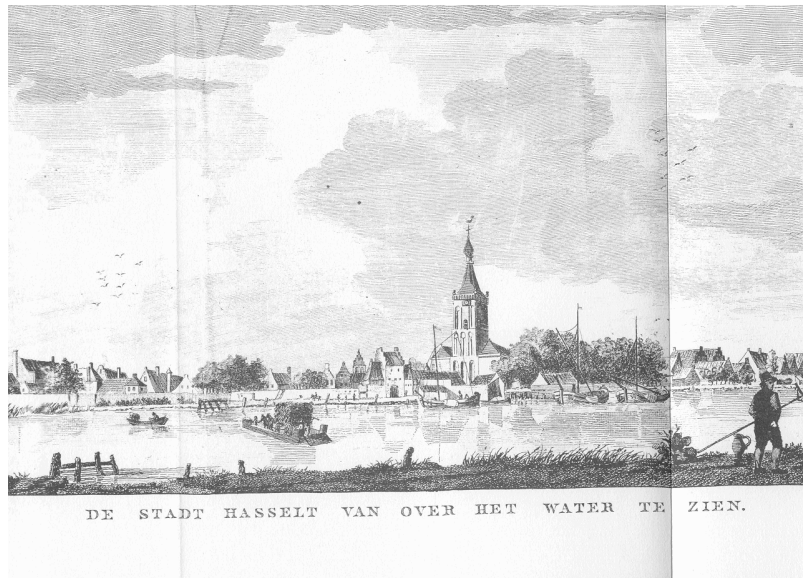
Bronnen:
W.F. Wertheim en A.H. Wertheim-Gijse Weenink, *Burgers in verzet tegen regentenheerschappij. Onrust in Sticht en Oversticht 1703-1706* (Amsterdam 1975)
F.W. Schmidt, 'Hasselt', in *OHB* (Zwolle 1984).
F.W. Schmidt, *Te laate genodigt of in 't geheel vergeten* (Kampen 2001)
F.W. Schmidt, 'Regenten in een kleine stad', in: *OHB* (Zwolle 1998).
Genealogie van de familie Ridderinkhoff (Amersfoort z.j.)

Al in een eerder nummer (Histo-visie 17.1) zijn we ingegaan op het patriottisme in Hasselt. We hebben toen al opgemerkt dat de suggestie die het verschijnsel oproept groter is dan de wijze waarop het zich in Hasselt openbaarde. Hier geen grote theoretische beschouwingen, geen doorwrochte politieke ideeën. Eerder was er afkeer van het ge-dweep met de stadhouder. Woorden als pragmatisch en opportunisme zijn hier meer op hun plaats. Het gezin van Hendrik Ridderinkhoff is hiervoor illustratief.

Halverwege de zestiende eeuw zien we in Hasselt deze familie voor het eerst opduiken. Het zijn dan nog

nieuwkomers en als zodanig dringen ze nog niet tot het stadsbestuur door. De eerste die een rol toebedeeld krijgt is Harmen Gerrit Ridderinkhoff. Hij mag in 1704 als keurnoot een stem uitbrengen bij

opkomst heeft hij waarschijnlijk te danken aan het feit dat de keur weer in handen van de stad zelf was geraakt. In het tweede stadhoudersloze tijdperk ontbrak een stadhouder die achteraf in de keur kon han-

Hasselt in eind achttiende eeuw

de verkiezing van de magistraat. Zijn schoonvader Huninck is dan inmiddels als burgemeester aangesteld. Meer dan dertig jaar weet hij op het kussen te blijven zitten. Zijn

delen. Voor Hasselt betekende dat oude regentenfamilies een stap terug moeten doen en de macht moesten delen met of afstaan aan nieuwkomers. Harmen Gerrit mag in 1712, 1713 en 1715 de

keur helpen verrichten. Hij is daarbij fortuinlijker dan Hendrik Jansz. die in de jaren 1712-1716 als keurnoot wordt opgeroepen, maar slechts één keer echt uitgeboond wordt, namelijk in 1716. Maar daarna begint de ster van deze met Hillegien Henrix van Dingstee getrouwde Ridderinkhoff te rijzen. In 1717 wordt hij door de magistraat uitgekozen om lid van de Gezworen Gemeente te worden. Hij blijft dit tot 1739. Deze in 1677 geboren Ridderinkhoff is de vader van de later - patriottisch gezinde - burgemeester Hendrik.

Zes jaar eerder had Hendrik Jansz in de veertien man tellend Gezworen Gemeente versterking gekregen van Gerrit Ridderinkhoff. In 1741 werd deze Gerrit burgemeester. Hij bleef dit tot zijn overlijden in januari 1749. Hij is dan 54 jaar oud. Zijn plaats in de Gezworen Gemeente wordt ingenomen door een nieuwe Gerrit Ridderinkhoff. In 1758 wordt ook hij burgemeester. Hij is dan niet de enige Ridderinkhoff die deze functie bekleedt, want in datzelfde jaar wordt ook Hendrik Ridderinkhoff lid van de acht koppen tellende magistraat. De familie bezet dan een kwart van de burgemeestersposten. In 1760 bezet ze ook nog drie plekken in de Gezworen Gemeente. Die situatie duurt voort tot 1765. Een jaar later is namelijk één van de Gezworen Gemeenteleden doorgestroomd naar de magistraat. Naast Gerrit en Hendrik mag nu ook Harmen zich burgemeester noemen.

De familie bevindt zich dan op haar toppunt van de macht. Deze situatie eindigde in 1770. In 1771 vinden we Gerrit niet meer als bestuurder terug. Gerrit blijkt in oktober van dat jaar te zijn overle-

den.

In 1780 moet een plaats in de Gezworen Gemeente worden ingeleverd.

Zeven jaar later gaat ook een burgemeestersplaats verloren als Hendrik uit de magistraat wordt gezet. In 1788 gaat ook de laatste zetel met het overlijden van Harmen verloren. Met het overlijden in 1793 van de gemeensman Claas Ridderinkhoff verdwijnt de laatste bestuurder. Pas met de komst van de Fransen doemen nieuwe kansen op.

Deel van de Brouwersgracht. De woning waarin Hendrik Ridderinkhoff heeft gewoond valt buiten beeld. Hij zou één van huizen hebben bewoond die rechts van het eerste huis met een trapgevel zou hebben gestaan. (Cornelis Springer / Rijksmuseum)

Je kunt je natuurlijk afvragen waarom iemand als Hendrik Ridderinkhoff, die dertig jaar lang zelf deel uitmaakte van de oligar-

chie, en dus drie decennia lang op het kussen heeft gezeten, in 1787 patriottische sympathieën ging vertonen.

We krijgen niet het idee dat hier een diepgaande patriottische ideologie aan ten grondslag heeft gelegen. Eerder dringen zich de gevoelens van pragmatisme en opportunisme op. De toenmalige uit Zutphen afkomstige stadssecretaris Exalto d'Almaras had met zijn oranjesympathie Has-

selt in een gevaarlijk kamp

gebracht. De stad raakte daardoor in Overijssel maar ook daarbuiten in een geïsoleerde positie.

In juni 1787 had hij samen met burgemeester Bode in Amersfoort met een aantal orangistische kopstukken gesproken. Met zeshonderd gulden waren ze huiswaarts gekeerd. Op hun terugweg hadden ze met een deel van dat geld in Elburg luitenant Schlosser en een aantal waardgelders geworven.

Daarmee was de zaak op scherp gezet. De Staten van Overijssel eisten hun vertrek. Om de eisen kracht bij te zetten, had Kampen in het Zwarte-water een uitlegger met geschut geplaatst. In Zwartsluis was een detachement van het Vollenhovense wapengenootschap gelegerd. En de weg naar Zwolle werd gecontroleerd door Zwolse vrijcorpsen. Zelfs

Amsterdam droeg een steentje bij. Nabij het vuurbaken op Schokland patrouilleerde een gewapende kotter.

Van de stad werd geëist dat voor 5 juli de stadssecretaris

gearresteerd zou zijn en dat Hasselt totale ontwapening zou accepteren. Om de eisen kracht bij te zetten werd tijdelijk de beurtvaart op Zwolle en Amsterdam verboden. Daarmee werd de voornaamste inkomensbron, de scheepvaart, zwaar getroffen. Op 6 juli legde de stad zich bij de eisen neer. De stadssecretaris en burgemeester Bode hadden toen al de stad hals-overkop de stad verlaten. Voor Hendrik, die beurtschipper en visser was, moeten deze gebeurtenissen een gruwel zijn geweest. De stadssecretaris had een gevaarlijk spel gespeeld. Met als inzet de veiligheid van de stad en de lokale economie.

Ongetwijfeld zal hem niet ontgaan zijn dat de patriotten elders in de Republiek nog steeds terrein wonen. Hij zal ook geconstateerd hebben dat hoe meer Hasselt in oranje vaarwater belandde, hoe stroever de handelsrelaties met Holland begonnen te lopen. Het beurtveer op Amsterdam had er onder geleden.

Het zijn waarschijnlijk deze twee zaken, die Hendrik in het patriottische kamp heeft doen belanden. Waarschijnlijk heeft ook de opstelling van zijn zoon Hendrik junior en zijn schoonzoon Groothuys geholpen. Beiden waren wel gedreven patriotten.

Bovendien namen de tegenstellingen in Hasselt toe. In januari 1787 was nog het huis van Hondekoeter op grond van vermeend patriottische sympathieën door de bevolking grondig geplunderd.

Met het oplopen van de spanningen voelden zich een aantal inwoners niet meer veilig en verzochten op 7 augustus van dat jaar een vrijcorps op te mogen richten. Het verzoek aan de magistraat was door 26 personen ondertekend. Een van hen was de zoon van burgemeester Hendrik Ridderinkhoff.

Die dag zal niet toevallig zijn geko-

zen. Het was de verjaardag van prinses Wilhelmina de vrouw van stadhouder Willem V. De ondertekenaars vreesden waarschijnlijk relletjes. Het stadsbestuur had al besloten om op die dag het gebruikelijke klokkluiden achterwege te laten.

Het is wel opvallend dat dit corps zo laat is ontstaan. Het is ook nauwelijks van de grond gekomen. De aanvraag werd geweigerd. Men moest buiten de stad clandestien oefenen. Vaak zal men niet bijeen zijn gekomen, want bijna zes weken na de aanvraag vond na ingrijpen van de Pruisen de ommekeer plaats. Exalto d'Almaras keerde terug. Burgemeester Hendrik werd uit zijn functie ontheven. Alle 26 ondertekenaars van het rekwest, alsmede de ouders van de nog minderjarigen onder hen, werden voor de toekomst van de keur en het bekleden van een stadsambt uitgesloten.

Met de komst van de Fransen

later – in juni 1800 – stierf hij op tachtigjarige leeftijd in zijn woning op de Brouwersgracht. De politieke carrière van Hendrik junior begon toen pas echt.

Al tijdens het ancien regime mocht hij drie keer als lid van de zes man tellende mindermeente fungeren. In 1783 was hij zelfs uitgeboond geweest. In 1786 en 1787 was hij zover niet gekomen.

Hij was in november 1772 getrouwd met Berendina Neervoort. Vier maanden later diende zich al het eerste kind aan. Hij verdiende de kost als visser en als koopman. In 1787 was hij één van de 26 ondertekenaars van het rekwest. Hij zou lid zijn geworden om zichzelf en anderen te beschermen tegen schelden en 'molestratie'. Hij zou niet bedoeling hebben gehad de regering te veranderen. Verder verklaarde hij

Rechts het Hoge Huis. In 1778 kocht Hendrik deze woning samen met Hendrik Meijer voor 350 gulden.

kwamen er weer nieuwe kansen. Hendrik senior werd in 1795 als één van de acht leden van het nieuwe stadsbestuur aangesteld. Hij was toen al 76 jaar

geen geweer te hebben gehad.

Ook voor hem begon met de komst van de Fransen een nieuwe politieke carrière. In

1802 zien we zijn naam terug op het orgel van de Grote Kerk. De stichting ervan zou zijn begonnen toen hij lid van de Regering was. Drie jaar later wordt hij genoemd als schepen van de magistraat. In 1813 is hij griffier van het Vredesgerecht van het Kanton Hasselt, Arrondissement Zwolle. Hij overlijdt op 71-jarige leeftijd in 1819.

Een apart verhaal is dat van zijn in 1758 geboren broer Jan Warner. Hij blijkt nogal over losse handjes beschikt hebben. Zo zou hij in 1777 de joodse Salomon Abrahams een slag in zijn gezicht te hebben gegeven. Op oproepen van het gerecht reageerde hij niet. Tien jaar later doet zich iets identieks voor. In Amsterdam zou hij op 24 september 1787 een tweetal Hasselter schippers hebben mishandeld. De Hasselter stadsbestuurders vroegen Amsterdam hem aan de stad uit te leveren. Maar ook nu verscheen Jan Werner niet voor de rechtbank. Mogelijk staat deze vechtpartij in verband met de door de komst van de Pruisen bewerkstelligde regeringswisseling. De datum waarop de vechtpartij plaatsvond is te opvallend. Het is niet onmogelijk dat Jan Werner een vuriger patriot was dan zijn broer.

In 1795 duikt hij weer op in Hasselt. Hij woont dan met zijn vrouw en dochter naast zijn vader op de Brouwersgracht. Hij verklaart dan dat hij als sergeant geblesseerd is geraakt en in Franse dienst deze verwonding heeft opgelopen. Hij leeft dan van een jaarlijks pensioen van 208 gulden.

Het kan bijna niet anders dat Jan Werner zoals zoveel patriotten met de komst van de Pruisen naar Frankrijk is gevlucht en daar in Bataafse dienst is gegaan. Samen met de Fransen hebben ze

Uitzicht van uit de woning van Hendrik Ridderinkhoff (C. Springer).

de Republiek 'bevrijd'. Bij de schermutselingen die toen hebben plaatsgevonden, zal hij gewond zijn geraakt.